

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Analýza příčin zvyšujícího se náboženského napětí
v Etiopii**

Kateřina Belšánová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce
Analýza příčin zvyšujícího se náboženského napětí
v Etiopii
Kateřina Belšánová

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Záhořík, Ph.D.

Katedra historie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat PhDr. Janu Záhoříkovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce a za neocenitelné rady, podněty a pomoc při zpracování daného tématu. Tomášovi Kebertovi za vynikající technickou pomoc a mé rodině za psychickou podporu.

Obsah

1. Úvod	1
2. Etiopie	3
2.1 Základní informace o Etiopii	3
2.2 Historický přehled	4
3. Náboženství	13
3.1 Judaismus	15
3.2 Islám	17
3.2.1 Sunnitský islám a wahhábismus	19
3.2.2 Oromové a ogadenští Somálci	19
3.3 Křesťanství	21
3.3.1 Etiopská ortodoxní církev	22
3.3.2 Etiopská evangelická církev Mekane Yesus	24
3.3.3 Konflikty mezi evangelíky a ortodoxními křesťany	25
4. Konflikty mezi křesťany a muslimy	27
4.1 Terorismus	30
5. Závěr	32
Použitá literatura	34
Resumé	37

1. Úvod

Téma této práce jsem si zvolila proto, že mě zajímá problematika náboženství. Z tohoto důvodu jsem si vybrala také Etiopii, neboť je to země zajímavá a jedinečná z mnoha pohledů a jedním z nich je právě náboženství. Náboženské identity se zde prolínají s etnickými a v mnoha ohledech jsou si dokonce rovny. Podle mého názoru má na veškeré jedinečnosti této země velký podíl fakt, že na rozdíl od jiných afrických zemí nepodlehla kolonialismu, nehovoříme-li o tom vnitřním. Vnitřním kolonialismem míním situaci, kdy jedno etnikum (v případě Etiopie jsou to, jak dále uvidíme, Amharové) kolonizuje etnika jiná v rámci jedné země.

Předmětem této bakalářské práce je na základě studia pramenů zjistit příčiny náboženských konfliktů v Etiopii. Bude zde tedy čerpáno z prací jiných autorů a základem zde tedy není terénní výzkum.

Strukturu práce tvoří několik hlavních kapitol, z nichž k některým náleží i podkapitoly, jež je rozvíjejí. V jednotlivých kapitolách budu postupně podávat informace, které jsou důležité pro pochopení náboženské problematiky ve zmíněné zemi. Nejprve přijdou na řadu základní údaje o současné Etiopii, jako je celkový počet obyvatel, etnické a náboženské složení apod. a dále pak historie země, která je v tomto ohledu velmi důležitá. Veškeré nábožensko-etnické problémy, současné i minulé, jsou hluboce zakořeněny v etiopských dějinách, a proto je nutné uvést alespoň stručný přehled jinak velmi pestré a bohaté historie, která je pro pochopení náboženských konfliktů, i těch dnešních, nutná. Budeme tedy v jedné velké podkapitole s názvem „Historický přehled“ postupně chronologicky zmiňovat důležité panovníky dávné Aksumské říše i pozdějšího státu Etiopie, jejichž činy měly přímý či nepřímý dopad na budoucí vývoj náboženství v zemi a také působení faktorů zvenčí, jako byl příchod a expanze islámu nebo nátlaky koloniálních mocností.

V další kapitole nazvané „Náboženství“ se věnuji především třem hlavním monoteistickým náboženstvím, která se v Etiopii vyskytují. Jako první je to judaismus, poté islám a jako poslední křesťanství. U všech tří v textu zmíníme jejich předpokládaný příchod do země, některé významné milníky v jejich existenci na etiopské půdě, popř. důležité věci týkající se jejich vzájemných vztahů, které nás zde budou zajímat nejvíce. Nebudu se zde jednotlivými náboženstvími zabývat z hlediska jejich etiky či základních pilířů jejich učení ani jejich Písmem, neboť religionistická klasifikace náboženských systémů není předmětem této práce. Uvidíme dlouhodobou pevnou vazbu mezi církví a státem, kde v případě Etiopie měla výsadní a hegemonní postavení křesťanská pravoslavná Etiopská ortodoxní církev, která byla a je podporována či nenáviděna obyvateli země na základě jejich etnické příslušnosti. S tímto tématem bude dále souviset podkapitola o konfliktech v rámci samotné křesťanské obce. Půjde o konflikty mezi evangelíky a zmíněnými ortodoxními křesťany.

Za velmi důležitou zde pak považuji kapitolu o konfliktech mezi křesťany a muslimy, neboť toto je problém diskutovaný dnes téměř po celém světě. I v tomto případě však bude možné v Etiopii spatřit jistou jedinečnost. V případě povídání o vztazích křesťanství – islám neobejdeme ani téma terorismu v Etiopii. O islámu, křesťanství a o problémech mezi nimi v této zemi již napsalo mnoho autorů mnoho prací. Různé pohledy se však různí a o skutečném stavu v budoucnosti se dá hovořit zatím pouze formou hypotéz.

O tom, co se děje dnes se dá uvažovat jedině skrze pohled do minulosti a skrze souvislosti mezi událostmi, které již byly, a právě proto tato práce bude z velké části postavena na historii.

2. Etiopie

2.1 Základní informace o Etiopii

Etiopská federativní demokratická republika je vnitrozemská země rozkládající se na východě Afriky a sousedící s Eritreou, Súdánem, Jihosúdánskou republikou, Keňou, Somálskem a Džibuti.

Hlavním městem je Addis Abeba. Celková rozloha státu je 1 104 300 kilometrů čtverečních s hustotou zalidnění 74 obyvatel na kilometr čtvereční. Celkový počet obyvatel Etiopie je asi 93 877 025 (údaj z července 2012).¹ Etiopie se skládá z jedenácti federálních států, z nichž některé nesou název podle etnik, která v této zemi žijí nebo převážně žila.² Etnických skupin je zde téměř osmdesát, díky čemuž tuto zemi nazval italský historik a odborník na Etiopii Conti Rossini „muzeem národů“ (Drozdíková 1989 : 25). Podle údajů CIA je pět nejpočetnějších z nich Oromové (34,5 %), Amharové (26,9 %), Somálci (6,2 %), Tigrejci (6,1 %) a Sidamové (4 %).³

Jazyky, kterými se mluví v dnešní Etiopii, patří do čtyř jazykových skupin: do kušitské jazykové rodiny a do semitské jazykové rodiny, nilo-saharské a omotické (Záhořík 2008 : 29). Ústava z roku 1994 povoluje každému z federálních států určit si svůj vlastní pracovní jazyk, avšak za oficiální úřední jazyky je zde považována angličtina a amharština.⁴

Co se týče současného náboženského složení v tomto státě, jednoznačně největší počet věřících jsou křesťané spadající do Etiopské

¹ Central Intelligence Agency. Ethiopia [online]. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>

² Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Etiopie* [online]. [cit. 16. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/etiopie/index.html

³ Central Intelligence Agency. Ethiopia [online]. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>

⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Etiopie* [online]. [cit. 16. 3. 2013]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/etiopie/index.html

ortodoxní církve, jež zahrnuje 43,5 % obyvatelstva, a to především Amhary, Tigrejce a některé Oromy. Na druhém místě je islám (33,9 %), a to převážně sunnitský, přičemž počet jeho přívrženců se rok od roku zvyšuje. Muslimové v Etiopii jsou hlavně Oromové, Somálci a Afarové. 18,6 % obyvatelstva jsou protestanti a nechybí zde ani animistická tradiční africká náboženství u některých kmenů na jihu a jihozápadě země (2,6 %). Zbytek připadá na katolicismus a jiné formy náboženské víry.⁵

2.2 Historický přehled

Etiopie náleží k zemím, jež byly člověkem osídleny již od samotných počátků rodu *Homo*, o čemž svědčí nemalé množství nálezů kosterních pozůstatků. Příkladem mohou být nalezené pozůstatky *Homo sapiens* z údolí řeky Omo staré asi 100 000 let. (Ilfie 2001 : 17). Z oblasti Etiopie dokonce pochází i slavný nález nejspíše společného předka člověka a lidoopů, *Australopithecus afarensis*, neboli tzv. Lucy, k jejímuž objevu došlo v roce 1974 v oblasti řeky Awash. Také mnoho dalších nálezů (mj. i nástrojů) je důkazem o přítomnosti a vývoji člověka na tomto území. (Drozdíková 1989 : 19–20).

Historie Etiopie je stará tři tisíce let (Hameso – Hassen 2006 : 3). První skutečná zmínka o Etiopii se však objevila až v 1. až 2. století n. l. v příručce *Periplus maris Erythraei* (Periplús Erythrejského moře), v níž šlo o obchodování Řecka s Východem. Díky stykům s Řeckem také Etiopie dostala své jméno, neboť její řecké označení *Aethiopia* znamenalo „zemi opálených lidí“. (Mojdl 2005 : 12–13).

⁵ Central Intelligence Agency. Ethiopia [online]. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>

V 6. století n. l. pak podal jisté, z dnešního pohledu nepřesné, údaje o této zemi Cosmas Indikopleustés ve svém díle *Křesťanská topografie*. (Marcus 1994 : 6).

Před přijetím křesťanství se historických písemných pramenů o Etiopii zachovalo dosti málo, navíc byly nespolehlivě datovány podle vlády panovníků, a jak naznačuje ve své publikaci Lubomír Mojdl, je tedy třeba „přijímat jakékoli údaje týkající se datování etiopských událostí s co největší opatrností.“ (Mojdl 2005 : 15). Od 3. století př. n. l. je tedy na základě konvence datována na území Etiopie Aksumská říše, která byla spíše federací než centralizovanou mocností. Podle svědectví různých nápisů, sídel a obelisků to bylo silné a prosperující impérium, jehož hlavou byl vládce nesoucí titul „král králů“. Kolem roku 325 se jím stal Ezana, jenž přijal křesťanství a po něm jeho bratr Shezana. (Drozdíková 1989 : 31–39).

Za zlatou éru Aksumu je považována vláda krále Kaleba na počátku 6. století, kdy došlo k upevnění aksumské moci v jižní Arábii, ale zároveň také k bojům s judaistickým jemenským vůdcem Dunasem. Ty skončily vítězstvím křesťanské Etiopie roku 522 a Kaleb stejně tak jako později jeho syn, byl etiopskou církví svatořečen. (Marcus 1994 : 9).

Držení jihoarabských oblastí však dále již nemělo dlouhého trvání, neboť celý Arabský poloostrov připadl roku 578 Perské říši. Tato událost neblaze ovlivňovala na dlouhou dobu aksumské hospodářství, protože tím byl ztracen vliv na obchod v dané oblasti. Téměř ve stejnou dobu se začal šířit Arábií islám a posléze začali jeho stoupenci podnikat cesty též do Aksumu. Usazovali se spíše v okrajových částech říše a s centrální křesťanskou mocí převážně neměli žádné závažnější problémy. Avšak nakonec přispěli značnou měrou na pád Aksumské říše, neboť svá okrajová území osamostatňovali. To, že byla říše obkloповána muslimskými státy, a že ztratila svá arabská území, díky čemuž

ekonomicky stagnovala, mělo velký vliv na její budoucí pád. (Mojdl 2005 : 24–28).

V době největšího úpadku (8. a 9. století) se dle legend zmocnila vlády Yodit (někde psáno jako Judith), královna judaistických Felašů, jež vyhlásila boj všemu křesťanskému. Toto období se nazývá temnou dobou Etiopské církve. Tato královna údajně nechala vypálit mnoho křesťanských kostelů a klášterů, přičemž umírali kněží a mniši. (Moore, 3 : 277). Mír v zemi byl nastolen až po její smrti, kdy se na trůn vrátil Abnesu Widim, příslušník první šalamounské dynastie. Jeho potomci se snažili obnovit křesťanské památky zničené Židy. Konec vlády této dynastie byl však slabý. (Mojdl 2005 : 28–29).

Další vládnoucí dynastií se stala dynastie Zagwe, o níž není příliš mnoho jasných informací a z jejích údajných jedenácti králů se ve všech dostupných písemných pramenech shoduje pouze sedm z nich. Jejím zakladatelem byl zeť posledního krále první šalamounské dynastie, kterého svrhl. Sídlem této dynastie se stala dnešní Lalibela. Období, kdy se v čele Etiopie octla zmíněná dynastie, nebylo příliš šťastným, co se týká ekonomiky státu, neboť ustal skoro veškerý vývoz i dovoz, a to především díky tomu, že země byla izolována a obklopena muslimskými státy. (Marcus 1994 : 12–16).

Z těch do Etiopie naopak přicházeli křesťané, především egyptští koptští křesťané. Celkově v etiopském křesťanství bylo v té době upevněno mnoho starozákonních tradic, čímž se odlišila ortodoxní církve od forem křesťanství v Evropě, či např. od koptské formy tohoto náboženství a přiblížila se judaistickým základům své víry. V této době bylo také postaveno v okolí tehdejšího hlavního města mnoho dodnes turisticky atraktivních skalních chrámů. Asi kolem roku 1270 se na etiopský trůn vrátila šalamounská dynastie (tzv. druhá šalamounská dynastie), jejímž prvním panovníkem byl Yekuno Amlak používající již titul

císař. Za vlády prvních panovníků této dynastie došlo k upevnění feudalismu, jenž se s minimálními změnami udržel až do 20. století. (Mojdl 2005 : 29–35).

Odehrávaly se též války s muslimskými státy, které se zprvu tvářily jako feudální šarvátky, avšak měly silný náboženský podtext a ačkoli Etiopie slavila mnohdy na bitevním poli úspěch, muslimský tlak nepolevoval. Roku 1529 nastalo temné období v historii Etiopie, kdy se zemi snažil ovládnout Ahmad Graň a podrobit ji islamizaci. Ta probíhala ničením křesťanských kostelů, mučením stoupenců křesťanské náboženské víry a nátlakem, aby přestoupili k islámu. Po dlouhých bojích, v nichž figurovali také Portugalci na straně křesťanské Etiopie, v roce 1543 došlo k rozhodující bitvě u jezera Tana, kde padl i Ahmad Graň. (Moore – Church History 1936, 3 : 278–279).

Po jeho pádu se začaly obnovovat křesťanské kostely a římským papežem byli do Etiopie vysláni jezuité, aby obrátili zemi na katolicismus, byli však panovníkem odmítnuti. Tlak muslimů byl stále aktuální, k čemuž se přidal ještě problém invaze oromských pastevců z jihu. Oromové byli kočovní pastevcí, jež začali do Etiopie přicházet na počátku 16. století, kde se usazovali. Někteří přijali křesťanství, někteří islám a postupem času získávali též politickou moc. (Marcus 1994 : 34–39).

Co se týče misionářských aktivit, ty pokračovaly vytrvale dál, i po již zmíněném prvním odmítnutí jezuitů. Někteří panovníci (např. Ze Dingil a Susneyos) přijali katolictví, v zemi to však vyvolávalo odpor a jejich vlády neměly dlouhého trvání. (Crummey – The Journal of African History 2005, 1 : 155). Za vlády krále Susneyose zároveň také probíhal boj proti Židům, tzv. Felašům, kteří byli poraženi v roce 1624, opět s pomocí Portugalců. Vyznavači judaismu pak byli nuceni buďto konvertovat či opustit zemi a někteří se stali dokonce otroky. Susneyův následovník Fasil po odstoupení svého katolického otce, nechal jezuitu z Etiopie vyhnat a

založil nové hlavní město, Gonder. Fasilova vláda byla úspěšná a upevnila postavení Etiopie, na rozdíl od panování jeho následovníků, kdy zemi sužovaly rebelie a vnitřní nestabilita. (Marcus 1994 : 39–44).

Roku 1784 došlo v podstatě k rozpadu císařské moci a další panovníci vládli spíše formálně, neboť skutečnou moc měli v rukou vojáci a feudálové, tomuto období se až do poloviny 19. století říká „doba princů“. Zemi se začal opět šířit islám (částečně i díky jeho oromským příznivcům, jejichž moc, se v té době také upevnila) a církve se spolu se státní mocí začala též rozpadat. (Mojdl 2005 : 35–37).

K obnovení síly a celistvosti říše přispěl až císař Tewodros II., jenž již nebyl členem šalamounské dynastie, snažil se však pokračovat v její tradici. Chtěl započít spolupráci s evropskými zeměmi, jeho zájmy však byly v rozporu se zájmy evropských mocností, které do Etiopie posílaly misionáře, jakožto předvoj kolonizátorů a šlo jim o zakládání nových trhů a strategických základen. V téže době zemi začali ohrožovat Osmané a císař doufal právě v pomoc evropských mocností. Ta nepřišla, což Tewodrose rozlítilo, a tak uvěznil britského konzula a několik misionářů. Britové tedy zahájili do Etiopie tažení vedené Robertem Napierem. (Mojdl 2005 : 38–52). Napier na svou stranu strhával mnoho etiopských hodnostářů, mezi nimiž byl také pozdější císař Yohannis IV., důležitý představitel provincie Tigráj, přes níž vedla cesta k britským zajatcům. Ti byli Britům vydáni s vírou, že se pak stáhnou, což se nestalo, neboť nakonec dobyli pevnost a vykradli královskou pokladnici. Císař spáchal sebevraždu, protože nechtěl být zajat. Znovu pak byl Brity zrazen jejich příznivec Yohannis IV., když spoléhal na jejich pomoc při bojích s Egyptem. Tyto boje vzešly nejen ze snah Egypta rozšířit své území, ale také z podnětů náboženských (objevila se zde další snaha učinit z Etiopie muslimskou zemi). S britskou podporou také později začali do Etiopie pronikat od pobřeží Italové. Na italské podpoře byl nakonec dosti závislý

následující císař Menelik II., který s Itálií uzavřel smlouvy, jež byly výhodnější pro Italy než pro Etiopii (Drozdíková 1989 : 84).

Od počátku roku 1895 mezi Itálií a Etiopií probíhaly otevřené boje, které skončili vítězstvím Etiopie a vyhlášením příměří roku 1896. Císař pak upevnil hranice a snažil se uspořádat vnitřní poměry. (Zewde 2001 : 42–49).

Je třeba říci, že za vlády Menelika II. bylo založeno hlavní město Etiopie, Addis Abeba. (Marcus 1994 : 65). Vláda tohoto císaře byla poznamenána snahou o modernizaci země, o její vyrovnání se západním evropským mocnostem, s více či méně nedotčenými etiopskými tradicemi. Podařilo se mu to sice pouze v centrálních částech země, lze ale s přehledem říci, že byl jedním z největších etiopských císařů, neboť zvětšil rozlohu své země a podařilo se mu odolat evropskému kolonialismu. (Záhořík 2011, 1).

Menelik II. neměl žádného syna a po jeho smrti si chtěly zemi rozdělit evropské mocnosti. Roku 1916 se však císařovnou stala jeho dcera Zewditu (Tibebu 1997, 1 : 228) a regentem země se stal syn Menelikova bratrance, budoucí císař, Haile Sellasie I. Již za období, kdy byl regentem zakládal nové úřady, nemocnice a školy a snažil se odstranit ze země feudalismus, proti čemuž byla císařovna a mocní feudálové. 2. dubna roku 1930 panovnice zemřela a den na to byl regent etiopskou ortodoxní církví korunován císařem Etiopie. Následně vznikla vůbec první etiopská ústava a byl také ustaven parlament, díky kterému mělo dojít k omezení moci šlechty. V mezinárodních záležitostech se Etiopie snažila o svou suverenitu, usilovala o přijetí do Společnosti národů, ale v tom jí bránila Velká Británie, která si nezávislost Etiopie nepřála, a dalším důvodem bylo to, že v Etiopii platily zákony, které dovozovaly otroctví. (Drozdíková 1989 : 95).

Nakonec však roku 1923 Etiopie do Společnosti národů přijata byla, a to s pomocí Francie a zemí francouzsky orientovaných, mj. také díky tomu, že zde bylo otroctví zrušeno. (Drozdíková 1989 : 99).

Tímto však Velká Británie se svou činností orientovanou na Etiopii neskončila. V roce 1925 byla mezi ní a Itálií uzavřena smlouva o tom, že na Etiopii budou vyvíjet společný nátlak, a ta pak bude přenechána vlivu Itálie. Tato dohoda byla velmi rychle zrušena, neboť proti ní Etiopie protestovala u Společnosti národů. Ve snaze o mír pak roku 1928 uzavřela Etiopie smlouvu s Itálií, smlouvu, v níž šlo především o přátelství a mír, pro fašistickou Itálii to však bylo pouze formální gesto, neboť již na počátku roku 1935 začaly na etiopských hranicích sílit italské pozice. Kromě vojáků z Itálie museli nastoupit také Eritrejci, Libyjci a obyvatelé Italského Somálska, neboť v té době to všechno byly italské kolonie. Tato armáda vtrhla do Etiopie 3. října téhož roku a počátkem května 1936 obsadila hlavní město. Zhruba týden před tím byl císař Haile Sellasie nucen císařskou radou uprchnout do exilu do Velké Británie, která mu nabídla azyl. Za nového císaře se poté prohlásil italský král Viktor Emanuel. Haile Sellasie se mezitím, co v Etiopii probíhal partyzánský boj, snažil v exilu žádat o mezinárodní pomoc. Bohužel však marně. (Mojdl 2005 : 52–59).

Partyzáni mnohdy způsobovali okupantům vážné komplikace, což se jim vymstilo po nevydařeném atentátu na jednoho z čelních představitelů okupace, po němž následovaly třídní masakry obyvatel Addis Abeby, které si vyžádaly kolem 30 000 obětí. Dále byly prováděny čistky v Etiopské ortodoxní církvi. Velká Británie změnila postoj na naléhání císaře Haile Sellasieho až když vstoupila do války proti Itálii a Německu. Následně císař koordinoval partyzánské akce ze Súdánu. S pomocí britských vojsk pak začátkem dubna 1941 získal zpět Addis Abebu. (Mojdl 2005 : 60–61). Neznamenal to však, že by poté

britská armáda Etiopii opustila, právě naopak, začala v zemi prosazovat svou přítomnost. Císař Haile Sellasie mnoho aspektů její přítomnosti ve své zemi vítal, neboť na základě dohody Britové vycvičili etiopskou armádu a policii a pokusili se o jejich modernizaci. Vše však muselo probíhat pomalu a rozvážně, aby nevypukl odpor v řadách dosud vládnoucí aristokracie. Etiopie byla uznána za suverénní stát, ale některá strategická místa zůstávala pod britskou vojenskou správou (např. jezero Tana či Modrý Nil). (Sbacchi 1979, 1 : 32).

Britští vojáci opustili Etiopii až roku 1955. Po jejich definitivním odchodu se císař pustil do celé řady úspěšných či neúspěšných reforem, které se týkaly vlády, armády, financí, vzdělání atd. a mj. také vztahů k církvi (viz níže). Haile Sellasie se zkrátka snažil oslabit feudalismus, v praxi se toho ovšem příliš nezměnilo a feudálové stále měli velký vliv. Císař měl tedy proti sobě reformní opozici, ale také separatistickou a nacionalistickou. O svá národní práva se začali ucházet Oromové, Afaři i Somálci. Feudální systém příliš nepodporoval jakoukoli prosperitu země, a tak došlo brzy k hladomorům, finančním krizím a protestům, které vedly až k sesazení císaře v září 1974. (Marcus 1994 : 180).

Veškerou moc převzal do svých rukou Derg (Prozatímní vojenská správní rada), v jehož čele stál radikálně smýšlející marxista Mengistu Haile Mariam, který nechal vykonat mnoho poprav na představitelích předešlého císařského režimu. Majetky byly zestátněny a stát přijal marxistickou ideologii a byl přijat do sovětské sféry vlivu (Crummey 1990, 1 : 103).

Diktátorský režim Mengistu Haile Mariama trval až do roku 1991. Následně byla zformována prozatímní vláda, v níž zasedali také představitelé nejpočetnějších etiopských etnik. Na základě prvních demokratických voleb v květnu 1995 byla její činnost ukončena a

v platnost vešla nová ústava. Prvním prezidentem se stal Negasso Gidada. (Mojdl 2005 : 78–81).

Na první pohled se to tak nemusí zdát, ale veškeré události a vlády jednotlivých osobností, jež jsme si zde uvedli, měly velký vliv na náboženskou sféru v Etiopii, neboť církve zde měla vždy silné slovo a vláda panovníka a církve byla v podstatě jednotná.

3. Náboženství

V této kapitole budeme hovořit hlavně o třech hlavních monoteistických náboženstvích: judaismu, islámu a křesťanství. Důležitý je zde vztah mezi obcí věřících a mezi politickou mocí, který byl ve všech třech případech, čehož jsou také důkazem dějiny, stejný. V místních politických systémech hráli věřící vždy nějakou důležitou roli. U všech těchto tří monoteistických náboženství platí to, že se stala náboženstvími státními, řečeno jinými slovy stala se jedinými oficiálně uznávanými náboženstvími určitých politických jednotek (Kandert 2010 : 151). Co se týče judaismu, v tomto případě nám mohou být nápomocny až dějiny 20. století, kdy byl budován stát Izrael, v němž je judaismus hlavní součástí tamního nacionalismu, a kde jsou ortodoxní Židé obohaceni o celou řadu výhod. (Kandert 2010 : 151–152).

Vztah křesťanské náboženské obce k politické moci se vyvíjel postupně až do 4. století, kdy se z něj v mnoha zemích stalo náboženství státní, tak, jako je tomu právě v případě Etiopie a etiopské ortodoxní církve, jež patří k tzv. církvím východním uznávajícím jednotu církve a státu. Protikladem jsou západní církve, což je případ například Francie, kde je církev od státu oddělena. Islám naopak náboženství a světskou moc neodděluje vůbec. „V původní představě byla náboženská obec i státem v čele s představeným obce, chalífou, který byl příbuzným proroka Muhammada“ (Kandert 2010 : 152). V dnešní době je jediným chalífou, a tedy jediným prorokovým přiznaným potomkem marocký král. Jako příklad silného propojení politiky a náboženství může posloužit systém v dnešním Íránu. (Kandert 2010 : 152).

Samotná Etiopie je nábožensky velmi rozmanitá země. Škála vyznání se pohybuje od obyvatel vyznávajících různé animistické kultury (především na jihu země u hranic s Keňou) po vyznavače dvou hlavních monoteistických náboženství, jimiž jsou křesťanství a islám. Křesťanství

je zde rozděleno na řadu forem vyznání, nejvíce stoupců má však Etiopská ortodoxní církev. Ortodoxní křesťanství je zde považováno za státní náboženství a jiné formy konfese bývají značně marginalizovány. (Desplat 2005, 4 : 501). Islám je v Etiopii na rozdíl od křesťanství celkem jednotný, jde zejména o sunnitský islám a počet jeho vyznavačů každým rokem roste, díky čemuž je možné, že poměr křesťanů a muslimů je v této zemi již poměrně vyrovnaný. (Mojdl 2005 : 99). Po přelomovém roce 1991, kdy začal být náboženský život mnohem volnějším, nabylo zdejší náboženství vlastní dynamiku. Toto obnovení náboženského diskursu dostalo mnoho podob, od umírněných po radikální až militantní. Podstatnou věcí je, že toto obnovení reflektuje společenskou (re)organizaci po letech despotického socialismu. (Abbink 2011 : 256).

Náboženské procesy hrály významnou roli v osudu etiopského národa během 20. století i v předchozích dobách. Studium náboženství je tedy absolutním základem pro celkové porozumění dynamice etiopské společnosti. (Eide 2000 : 1).

27. článek etiopské ústavy z 21. srpna 1995 nese název *Svoboda náboženství, víry a názoru* a je zde kromě svobody vyznání apod. ustanovena také nezávislost státu na náboženství. (The Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia 1995 : 87–88). Ačkoli je tedy Etiopie formálně sekulární stát se svobodou vyznání zakotvenou v ústavě, náboženství je ve veřejné sféře stále přítomno a funguje jako klíčový rámec pro život ve společnosti. Je paradoxem, že od roku 1991, kdy se v Etiopii změnil režim, původně liberální politická atmosféra usnadnila veřejné projevy náboženství. To také dovolilo místním křesťanským a muslimským organizacím navázat vztahy se silnými náboženskými institucemi a tím pádem získávat finanční zdroje ze zámoří. To vyzdvihlo fundamentalistické formy náboženství a vedlo k symbolickým bojům o moc ve veřejné sféře. Místní náboženské elity a

nově se formující skupiny podporované ze zahraničí (např. vnější vliv wahhábismu na muslimskou komunitu) tak vidí možnosti, jak zvětšit svůj vliv zaměřený na expansi a hegemonii. (Abbink 2011 : 254–255).

3.1 Judaismus

Judaismus existoval na území dnešní Etiopie téměř tisíc let před příchodem křesťanství a islámu a podle některých autorů je to jakýsi zkosnatělý přežitek z předkřesťanského Aksumu. (Kaplan 1992, 3 : 209). Jeho stoupenci byli potomci Židů nebo judaizované obyvatelstvo říše. Ačkoli se křesťanství brzy po svém příchodu do Aksumu ve 4. století stalo hlavním náboženstvím země a od 7. století docházelo také k islámským náporům, judaismus si zachoval značnou autonomii, a to až do 13. století, kdy na trůn usedla druhá šalamounská dynastie, a několik set let docházelo k častým šarvátkám. (Mojdl 2005 : 93).

Židé v Etiopii byli svými sousedy nazýváni Felaši. Tento název pochází z amharštiny a znamená „zbavení kořenů/odtržení“. O jejich původu existuje hned několik teorií. Nejčastěji se uvádí, že může jít o potomky izraelského kmene Dan (Kaplan – Journal of Religion in Africa 1992, 3 : 209), či o potomky Židů, kteří doprovázeli krále Menelika I. (syn krále Šalamouna a královny ze Sáby). (Mojdl 2005 : 96). Podle mého názoru je pak nejpravděpodobnější teorie, která říká, že byl judaismus uveden mezi pohanský kmen Agaů. Z období, kdy přišli do Etiopie první židovští imigranti, však neexistují žádné doklady, které by některou z teorií potvrdily či vyvrátily. (Trimingham 1952 : 19). Sami sebe pak tito Židé nazývají „Dům Izraele“ a nehovoří při náboženských obřadech v hebrejštině, nýbrž v kúšitském jazyce agau. (Záhořík 2008 : 32). Jejich liturgie je pak psána v prastarém jazyce ge'ez. (Trimingham 1952 : 21).

Felaši žili v etiopských horách ve vyplétaných chatrčích a světová židovská komunita neměla o jejich existenci zde po celá staletí ani ponětí. Někteří císaři jako například Susneyos se snažili judaismus z Etiopie nadobro odstranit, což se téměř povedlo roku 1624, kdy došlo ke krvavým bojům mezi vojsky zmíněného císaře podporovanými Portugalci a mezi židovskou komunitou. Kromě ztrát na životech došlo také k likvidaci židovských památek, písemností a náboženských spisů. Felašové byli prodáváni do otroctví nebo museli vykonávat řemesla, kterými většinové obyvatelstvo opovrhovalo. (Mojdl 2005 : 93–94).

Je nutné podotknout, že Felašové jsou v podstatě Kúšité a dnes jejich víra a zvyky vykazují kombinaci pohanských, křesťanských a židovských prvků. (Trimingham 1952 : 20).

Poprvé se o etiopských Židech zmínil cestovatel James Bruce roku 1769 a odhadoval jejich počet asi na sto tisíc osob. Jejich životní situace se příliš nezlepšila ani za vlády Haile Sellasieho, jenž udržoval kontakty s Izraelem. Protižidovské nálady pak znovu vzrostli s nástupem marxistické diktatury v roce 1974. Židé byli nuceně přesídlováni a asi 2500 jich bylo postříleno. Roku 1980 byl judaismus v Etiopii oficiálně zakázán a asi na osm tisíc Felašů postupně odešlo do Izraele. Další vlna přesunů trvala asi šest týdnů od 18. listopadu 1984 (tzv. operace Mojžíš), kdy odešlo zhruba dalších osm tisíc Židů, což se snažily zmařit arabské státy. Dalších 800 Felašů pak bylo do Izraele přepraveno během tzv. operace Jozue, kterou s pomocí CIA organizoval tehdejší viceprezident USA George Bush starší roku 1985. (Mojdl 2005 : 94–95).

Osudy Felašů v Izraeli však nebyly ani tak jednoduché, stoupla mezi nimi míra sebevražd, za což mohla nejspíše především odtrženost od blízkých, kteří se nedostali z Etiopie a s nimiž nebylo možné být v kontaktu a také potíže s přizpůsobením se životu v moderním izraelském státě. Snaha spojit zpět rozdělené rodiny přišla až koncem

roku 1990, kdy se odehrála operace Šalamoun iniciovaná přímo z Izraele. Při této operaci bylo 34 letadly přepraveno do Izraele 14 324 etiopských Židů. Operace se odehrála v době, kdy padl diktátorský režim Mengistu Haile Mariama. Poté se vedla s etiopskou vládou jednání o tom, aby mohlo do Svaté země odejít i zbývajících dva tisíce Felašů. Etiopští Židé byli v poslední době uznáni za členy světové židovské obce. (Mojdl 2005 : 95–97) a jejich menšina, která dnes v Etiopii je, se vyskytuje převážně v severozápadní části země. (Pankhurst 1992, 365 : 567).

3.2 Islám

Islám je monoteistické náboženství vyznačující se „jednoduchými zásadami a přehlednými právně etickými předpisy. (...) Nezná protiklad duchovního a světského, ani instituci církve“ (Mojdl 2005 : 99). Podle J. Spencera Trimminghama by byla historie etiopského islámu nesrozumitelná bez znalostí etiopského křesťanství. (Trimingham 1952 : 22).

Zakladatelem této víry byl Muhammad z kmene Kurajšovců, jenž se narodil roku 570 v Mekce, která byla v té době plná vyznavačů pohanských náboženství, židů i křesťanů. Muhammad se svým učením nejprve neslavil v Mekce přílišný úspěch a roku 622 musel se svými příznivci z Mekky odejít do Mediny. Dnes je tento rok považován za první rok muslimského kalendáře. V Medině získal Muhammad mnoho stoupenců své víry, také na ni obrátil spoustu beduínských kmenů a brzy ovládl též Mekku, jež se stala ústředím této nové víry. V Etiopii se objevila řada Muhammadových stoupenců již v době jeho odchodu z Mekky. Armah, tehdejší král Aksumské říše, však islámskou víru vlídně odmítl. (Mojdl 2005 : 26–27).

Etiopie je ve věci islámu výjimečná mj. tím, že v ní neproběhla arabizace, jako v ostatních afrických zemích, jimiž se islám šířil. V Etiopii

byl přijímán napříč etnickými skupinami, které si ponechávaly jistou osobitost a své jazyky, na rozdíl od jiných zemí (např. Egypt, Súdán, Libye atd.), v nichž šla arabizace ruku v ruce s islamizací. (Ahmed 2013).

Islám byl po většinu historie v Etiopii zakazován a nebyl součástí politického života země, což bylo výsledkem toho, že nejsilnějším vyjádřením tamní národní existence bylo po celá staletí ortodoxní křesťanství. Budeme-li však hovořit o situaci tohoto náboženství po přelomovém roce 1991, musíme si uvědomit jeho rychlý pohyb z okraje společnosti ke zvýšenému uznání ve veřejné sféře. Nový režim s sebou přinesl ukončení restrikcí a zákazů. Krátce po této změně se objevilo mnoho islámských organizací, byly zakládány muslimské školy a mešity byly stavěny po celé zemi. Nejvíce patrná byla re-strukturalizace Nejvyšší rady pro záležitosti etiopských muslimů (*Ethiopian Islamic Affairs Supreme Council*), která byla *de facto* založena již v roce 1974, právně uznána však byla až právě v roce 1991. Navíc se v hlavním městě objevilo mnoho velkých demonstrací, z nichž některé chtěly vyřešit vnitřní záležitosti muslimské komunity, jiné byly zaměřeny přímo na vztah islámu ke společnosti a politice. Též je nutné zmínit, že se v tomto období objevila tři islámská reformní hnutí. Bylo to hnutí Salafi, radikální a snažící se působit na politickou oblast, jeho stoupenci jsou převážně Oromové, dále hnutí Tabligh, jehož hlavní myšlenkou byla islamizace společnosti prostřednictvím úsilí jednotlivých muslimů, kteří měli vést ostatní k islámu a dodržovat islámské ctnosti (jeho stoupenci jsou hlavně příslušníci etnické skupiny Gurage), a hnutí, jež nazval Terje Østebo Intelektuálním hnutím, a které má jeden z nejkomplicovanějších pohledů na politiku. Intelektuální hnutí je od zbylých dvou odlišné mj. tím, že není vázáno na konkrétní etnickou skupinu. Otázky náboženské reformy a etnicity byly tou dobou jasně propojeny a obě tyto kategorie získaly obnovenou sílu jako prostředky pro konstrukci identity a jako síly pro mobilizaci svých stoupenců. (Østebo 2008, 38 : 416–437).

3.2.1 Sunnitský islám a wahhábismus

Muslimové v Etiopii jsou většinou sunnitě. „Sunnité na rozdíl od šíitů uznávají posloupnosti historických chalífů a vedle koránu uznávají i tradici (sunnu).“ (Mojdl 2005 : 99). Pojmem *sunna* je označován „zvyk“ nebo „obvyklý způsob jednání“, je jedním z významných islámských posvátných textů. Obsahuje vyprávění o vzpomínkách a činech proroka Muhammada a bývá často chápána jako zjevený text, který má svým souvěrcům udávat jistý vzor. Části sunny bývají chápány různě, buď jako výklady textů z Koránu, rozvedení některého z nich, nebo dokonce jako přímo shodné s ním. (Kandert 2010 : 144).

Jak již bylo řečeno, většina etiopských muslimů jsou sunnitě, avšak je nutné podotknout, že mezi nimi roste počet těch s wahhábistickým přesvědčením. (Abbink 2011 : 256–257). Podle Ahmeda Hassena má wahhábismus charakter politického islámu a přichází do Etiopie zvenčí. Je úzce spjat s konflikty mezi Etiopií a Blízkým východem a je podle něj pouze otázka času, kdy se po zemi skutečně rozšíří. (Ahmed 2013).

Sunnitský islám je rozšířen po celé Etiopii, a to jak ve městech, tak na venkově, kde byla dobře zavedena jejich početně významná společenství. (Hussien 2001 : 63).

3.2.2 Oromové a ogadenští Somálci

V této kapitole se budeme zabývat Oromy a ogadenskými Somálci. Tyto dvě skupiny spojuje převládající preference islámu, jež je zapříčiněna historicky zakořeněnou nenávisť vůči Amharům. Oromové jsou dnes největším etiopským etnikem. (Záhořík 2008 : 37). Jejich jméno pochází ze spojení *Ilm Orma*, což znamená „syn Orma“ podle jejich stejnojmenného předka. Je také možné setkat se s názvem Galla, je to

však pouze přezdívka, jejíž pravděpodobný význam je „emigranti“, tento název má mít negativní konotaci. V době svých migrací byli Oromové kočovnými pastevci. (Trimingham 1952 : 187).

Před příchodem křesťanství a islámu vyznávali Oromové své vlastní náboženství. Jejich bohem byl bůh zvaný Waaqayoo, a to zhruba až do 16. století, kdy se začali obracet buď na křesťanský protestantismus, nebo na islám. Ortodoxní křesťanská církev pro ně byla symbolem a nástrojem amharského útlaku, jemuž byli vystavováni, nástrojem, jímž byli negativně stereotypizováni. Zhruba od 16. století byla tato stereotypizace pevnou součástí politiky v Etiopii, čehož je vztah mezi Oromy a Amhary odrazem. Dnes asi polovina Oromů žijících v Etiopii vyznává islám, zbytek jsou pak křesťané hlásící se k různým formám své víry. (Záhořík 2008 : 38–41). Stoupenci islámu se z mnoha z nich stali zhruba v polovině 18. století a k rasové nesnášenlivosti se tak přidal i náboženský fanatismus. Na druhou stranu některá menší společenství Oromů ještě před obdobím vlády krále Menelika zase přijala křesťanství. Jihozápadně od oblasti Shoa byla zakládána knížectví, jejichž obyvatelé přijali islám na počátku 19. století. Zformovaly se tak dva muslimské bloky, jeden v srdci křesťanského teritoria a druhý v oblastech, kde žily pohanské společnosti. Skupiny Oromů obklopující město Harar byly též postupně ovlivňovány islámem. Toto město se stalo trvalým centrem islámské propagandy. (Trimingham 1952 : 188–205).

Ve 20. století byl islám oromskými rebely často využíván jako ideologie pro nacionalistické projekty. Již za italské okupace vznikla Konfederace západních Oromů a Oromské hnutí nezávislosti. U Společnosti národů se pak dožadovali práva na sebeurčení. (Záhořík 2008 : 42).

Ogadenští Somálci přijali islám na počátku 16. století, když se začali v pobřežních oblastech usazovat Arabové. Etiopské Somálce lze

rozdělit do dvou skupin, jejichž způsob života a islámské postoje jsou naprosto odlišné. První skupinou, většinou, jsou kočovní pastevcí obývající lesní a stepní oblasti. Druhou skupinou jsou zemědělci a obyvatelé měst, kteří žijí v městských centrech nebo v osadách či vesnicích podél řek. Jako první byli islamizováni ti, jež žili ve městech, neboť byli po staletí v kontaktu s muslimskou kulturou a jejich náboženský život je mnohem intenzivnější v kontrastu s kočovnými skupinami. (Trimingham 1952 : 209–213).

Primární organizací těchto Somálců je Ogadenská národní osvobozená fronta, jež od 50. let 20. století stála proti vládě a usilovala o samostatnost Ogadenu, regionu na jihovýchodě Etiopie. (Záhořík 2008 : 47).

3.3 Křesťanství

Rok oficiálního přijetí křesťanství v Etiopii není zcela jasný, jasné je však to, že to bylo v první polovině 4. století, kdy na trůn dosedl král Ezana, jenž byl prvním etiopským panovníkem, který se nechal pokřtít. Je ale více než možné, že v této zemi bylo křesťanství známé ještě mnohem dříve, a to díky obchodním stykům s Egyptem, který zprostředkoval kontakt s řeckým světem. (Moore 1936, 3 : 271). V Egyptě hrála velkou roli koptská církev, jež se nejprve rozšiřovala právě do Etiopie, kde měla misijní záměry. Důležitý byl také překlad Bible do jazyka ge'ez mezi 5. a 7. stoletím. Jazyk ge'ez byl jakousi aksumskou „latinou“ a byl psaný písmem, jež bylo odvozeno od jihoarabského písma. (Iliffe 2001 : 55).

Organizační struktura křesťanství, samozřejmě i toho etiopského, je vcelku složitá. Tím se také liší od islámu, jenž prakticky postrádá církevní organizaci. (Mojdl 2005 : 99).

Z hlediska náboženských studií a především z hlediska studií africké církevní historie, byly nastíněny rozdíly, které jsou všeobecně nesporně velmi zjednodušeny: rozdíly mezi etiopským křesťanstvím, moderním misijním křesťanstvím a původním křesťanstvím, tj. africké zasvěcené (iniciované) církve. Jestliže studujeme etiopské křesťanství, je nezbytně prioritní prastará Etiopská ortodoxní církev. (Hallencreutz in Eide : 2000). Od roku 1991 v etiopské populaci křesťanů dochází k posunu od ortodoxního vyznání k evangelickému. (Abbink 2011 : 257).

3.3.1 Etiopská ortodoxní církev

Etiopská ortodoxní církev se řadí mezi pět orientálních pravoslavných církví, jež jsou nazývány nechalcedonskými, neboť nepřijala závěry 4. a 5. koncilu v Chalcedonu roku 451 (Moore 1936, 3 : 275) a Cařihradu (roku 553), jež stanovily dvojí Kristovu podstatu: božskou a lidskou“ (Mojdl 2005 : 100). Naopak je podstata Krista nechalcedonskými církvemi prohlašována za jednotnou. Kromě etiopské ortodoxní církve mezi tyto církve patří egyptská koptská ortodoxní církev, syrská antiochijská ortodoxní církev, arménská apoštolská ortodoxní církev, indická malabarská ortodoxní církev a eritrejská ortodoxní církev. Rozdíl mezi etiopskou a zbylými zmíněnými církvemi tkví v míře tradic spjatých se Starým zákonem, jako je např. rozlišování mezi masem čistých a nečistých zvířat, požadovaná obřízka stejně jako je tomu v judaismu, rituální porážky a uznávání vedle neděle také sabatu. Vedle obecně křesťanských svátků se tato církev vyznačuje také řadou svátků specifických, praktikuje přísné půsty a osobité rituály. Dalším rozdílem od jiných církví je také etiopská Bible, jejímž obsahem jsou knihy, jež jiné církve považují za apokryfy. (Mojdl 2005 : 100).

Je častým omylem, že je etiopské křesťanství zaměňováno za koptské. Důvodem je to, že nejvyšší autoritou etiopské církve, ačkoli dnes

již spíše formálně, je uznáván alexandrijský patriarcha, jenž je hlavou koptské církve. (Trimingham 1952 : 24–25). Vůbec prvním biskupem (abunem) této církve byl sv. Frumentius, původně syrský obchodník, který pokřtil výše zmíněného krále Aksumské říše Ezanu. (Mojdl 2005 : 99–100). Spojení mezi touto církví a Alexandrií bylo na čas zničeno během italské okupace. Obnovil jej až císař Haile Selassie, ale bylo již udržováno pouze prostřednictvím posloupnosti arcibiskupů. (Trimingham 1952 : 25–26).

Ortodoxní křesťanství bylo po celá staletí viděno jako nejsilnější vyjádření národní existence tradiční Etiopie. Mezi politikou a církví byly úzké vztahy. Konverze k ortodoxní formě křesťanství znamenala začlenění kmenové politiky pod vládu císaře. (Hallencreutz in Eide : 2000).

Kdybychom chtěli zkoumat konkrétní témata v historii etiopské ortodoxní církve, bylo by užitečné rozlišovat mezi vnitřní historií, nebo vnitřním vývojem, a vnější historií a vývojem. Interní historie se zabývá duchovnem a strukturálními charakteristikami a změnami uvnitř církve, zatímco externí historie se snaží vysvětlit expanzi církve a to, jak odpovídala v různých epochách tlakům a výzvám zvenčí. To zahrnuje expanzi islámu před a po útoku Abrahama ibn Ibrahima (Graňň) v 16. století a aktivity různých cizích misí v různých obdobích. (Hallencreutz in Eide : 2000).

Při studiu etiopské ortodoxní církve je důležité věnovat náležitou pozornost jak náboženství, tak politice, přesněji interakci císařské vlády a církevního vedení. Církev často dovolila být používána jako prostředek, jímž se etnické komunity, které nepoužívají uznaný národní jazyk, integrovaly do expandující císařské Etiopie. Budeme-li následovat vnitřní historii etiopské ortodoxní církve, všimneme si také přímých či nepřímých efektů vestavěné protichůdnosti mezi státem a církví. Imperiální autority

byly v mnoha případech ve své politice náboženství mnohem otevřenější, než církevní vedení dokázalo ocenit. Menelik a Haile Sellasie podporovali misionářské podniky ve vzdělávání, přičemž zjednodušili proces modernizace tradiční etiopské společnosti, která byla hlavním následkem misionářského činitele v zemi. Vnitřní střety zájmu mezi církví a státem často přispěly ke kritickému postoji, který církev vyjadřovala vůči misiím ze severu, i když byly provozovány s určitým množstvím uznání od císařských úřadů. (Hallencreutz in Eide : 2000).

První misionáři přišli do Etiopie v 15. století a jejich záznamy hovoří o tom, že v té době ortodoxní církev neměla nijak striktní hierarchii, pomineme-li její závislost na egyptské koptské církvi, jež do Etiopie posílala abunu. Byli to právě misionáři, konkrétně Jezuité, kteří přispěli k tomu, že se později ortodoxní církev na dlouhou dobu izolovala od světa a posilovala v zemi své postavení. Jezuité se snažili z Etiopie udělat katolický stát (viz výše, přijetí katolicismu králem Susneyosem) a zbavit ji „přežitků“, které měla společné s judaismem a islámem (např. obřízka apod.). Roku 1632 byli ze země vyhnáni, přičemž centrem rebelie proti nim bylo konzervativní a většinové venkovské obyvatelstvo. (Záhořík 2008/2009, 2–3 : 106–113).

Významným mezníkem pro Etiopskou ortodoxní církev byla vláda reformního panovníka Haile Sellasieho, který v roce 1948 reorganizoval její strukturu a zrušil po staletí platný zvyk, že hlavou církve bude osoba schválena alexandrijským patriarchou. Od té chvíle si abuna volilo samo etiopské kněžstvo. (Mojdl 2005 : 63).

3.3.2 Etiopská evangelická církev Mekane Yesus

Etiopská evangelická církev Mekane Yesus (*Ethiopian Evangelical Church Mekane Yesus*) měla jedno z nejrychlejších temp svého růstu, co

se týče církví v Africe. Byla založena roku 1959 a v té době měla asi dvacet tisíc členů, jejichž počet se do roku 1998 rozrostl na téměř dva miliony. Další velkou evangelickou církví v Etiopii s podobným tempem růstu je církev Kale Hiwet (*Kale Hiwet Church*) na jihu země. (Eide 2000 : 2).

Evangelické křesťanství bylo uvedeno do kulturního a náboženského uspořádání západních částí Etiopie a vytvářelo tak novou dynamiku uvnitř tradiční společnosti. Slovo Boží bylo přeloženo do mnoha lokálních jazyků, velký počet lidí byl vzdělán a do nově se vyvíjející církevní organizace byly uvedeny demokratické praktiky/postupy. Výsledkem těchto aktivit bylo, že některé periferní etnické skupiny získaly pocit hodnoty a hrdosti na svou kulturní identitu. (Eide 2000 : 12).

3.3.3 Konflikty mezi evangelíky a ortodoxními křesťany

V této záležitosti je zásadní to, že je etiopská ortodoxní církev úzce spjata s amharskou vládou, která často byla považována za represivní a vykořisťovatelskou. Protestantismus byl pravděpodobně zažit jako osvobození a pozvednutí člověka z podřadné pozice a tedy důvod, proč se lidé obracejí k *cizímu* protestantskému křesťanství a ne k etiopské ortodoxní církvi. (Eide 2000 : 12). Autor Øyvind M. Eide ve své knize zmiňuje problém konfliktu mezi jádrem a periferií, přičemž jádrem je myšlena právě ortodoxní církev a periferií stále se rozrůstající církev evangelická (Eide 2000). Je však třeba brát na vědomí, že vztah mezi dominujícím amharským ortodoxním křesťanským centrem a převládajícím počtem obyvatel periferie, z nichž se stávali evangelíci, autor popisuje z pohledu evangelického farního pastora ve službách Západní synody Etiopské evangelické církve Mekane Yesus, jímž byl mezi oromskými venkovany od roku 1973 do roku 1976 a z pohledu

pracovníka Mekane Yesus Seminary v Addis Abebě, kde pracoval mezi lety 1980–1982. (Eide 2000 : 6).

Evangelicky smýšlející křesťané trpěli dlouho množstvím persekucí. Od samého počátku evangelického obrození mezi ortodoxními kněžími a diáky v Eritrey na počátku 60. let 19. století, přes opozici vůči misiím v provinciích Wallaga a Sidama předcházející revoluci, skrze extenzivní persekuce během revolučního režimu, byly některé centrální autority nějakým způsobem do těchto aktivit zahrnuty. Během revoluce byly v Etiopii zavřeny všechny kostely evangelických církví (více než 2500 kostelů). K tomu byli vězněni a mučeni evangeličtí církevní vůdci a mládež. Nejvážnějším incidentem byla poprava generálního tajemníka zmíněné evangelické církve 28. července 1979. (Eide 2000 : 3).

V provincii Wallaga byl růst počtu jejích členů obrovský a persekuce evangelíků zde dosáhly nejdivočejší úrovně před a po revolučním režimu 1971–1991. Musíme si být vědomi toho, že výsledek procesu vzájemného vztahu, spolupráce a konfliktu mezi církevní a vládní politikou je od samého počátku produktem komplexních a protichůdných elementů etiopské společnosti i Etiopské evangelické církve Mekane Yesus. (Eide 2000 : 3).

4. Konflikty mezi křesťany a muslimy

Islám a křesťanství mají shodnou myšlenku expanze do celého světa, což také dokládá jejich současné rozložení ve světě a vysoké počty jejich vyznavačů. (Kandert 2010 : 146). Chceme-li hovořit o konfliktech mezi křesťany a muslimy, nesmíme zapomenout na to, že zásadní věcí v této záležitosti není jen náboženství, ale také politika. Od 13. století, po pádu dynastie Zagwe, kdy se na trůn vrátila šalamounská dynastie, došlo k posílení postavení křesťanské ortodoxní církve, jež utvářela po dlouhou dobu etiopskou identitu. Termín náboženské identity je zde zásadní, neboť je v případě Etiopie totožný s identitou etnickou. (Záhořík 2008 : 34). Náboženské identity a jejich hranice jsou v tomto případě historicky zakořeněny a konstruovány ve specifickém kontextu a za určitých podmínek. (Desplat 2005, 4 : 501).

Ortodoxní křesťanství bylo od svých počátků spojeno s Amhary a Tigrejci, stejně jako proces budování a vývoje státu. Tyto státní a zároveň církevní elity využívaly diskursy rasy a náboženství k ospravedlnění a racionalizaci vnitřní kolonizace a svým způsobem i dehumanizace ostatních etnických skupin, jako například Agaů, Somálců, Oromů, Afarů, Sidamů a dalších. (Jalata 2009, 2 : 189–190). Ti se pak obraceli v nenávisti k Amharům a zároveň tedy i k ortodoxnímu křesťanství buďto k protestantismu či katolicismu nebo přímo k islámu, jenž byl chápán jako jakýsi protipól křesťanství. „Jestliže křesťanství, respektive ortodoxní křesťanská církev, představovalo oficiální náboženství Etiopie, islám byl vnímán jako proti-státní (...) a jeho vyznavači byli vnímáni jako nepřátelé státu“. (Záhořík 2008 : 35–36).

Tyto dvě náboženské entity trpěly napjatými vztahy a vzájemnými konflikty po celá staletí. Etiopie sice byla prorokem Muhammadem po vzniku islámu vyloučena ze zemí, kde měli muslimové vést svatou válku díky tomu, že u krále Armaha našli první z nich po útěku z Mekky azyl,

to však v budoucnu nezabránilo konfliktům z důvodů politických či ekonomických. Přibližně od 12. století docházelo mezi muslimy a křesťany k válečným konfliktům, neboť muslimské sultanáty obklopovaly Etiopii, která z ekonomických důvodů chtěla získat přístup k moři. Bezpečný přístup ale měly v rukou právě sultanáty. (Záhořík 2008 : 36). Kritickou epizodou ve vztahu křesťanství – islám pak bylo 16. století, kdy došlo k válce, jež zemi velmi zdevastovala. Byla to válka mezi křesťanským státem a výše zmíněným Ahmadem Graňnem, jenž byl poražen až s pomocí Portugalců, kteří vlastnili střelné zbraně. Tento konflikt vedl k jedné z hlavních vln rivality a polemik mezi křesťanstvím a islámem. (Abbink 2011 : 58).

Vliv muslimů v zemi stoupal především díky obchodu, i když mezi mnoha etiopskými panovníky se v historii objevovala snaha tomu různě zabránit. Muslimové však byli dobří obchodníci a brzy měli pod kontrolou téměř veškeré obchodní aktivity v celé severovýchodní Africe. Do 19. století pak pronikli i mezi pastevece a zemědělce a do etiopské státní správy. (Záhořík 2008 : 37–43). Koncem 19. století nastala druhá kritická fáze ve vztahu těchto dvou náboženských obcí, avšak spíše než náboženství samotné byly ústředními tématy politická moc, nároky na suverenitu a území. (Abbink 2011 : 258).

V letech 1913 až 1916, kdy vládl mladý princ Iyasu, se politický a kulturní vztah křesťanství a islámu stal komplikovanějším. Etiopská ortodoxní církev se cítila být ohrožena, neboť panovník byl nakloněn i islámu. Zakládal mešity i kláštery a uzavíral sňatky jak s dcerami muslimských vůdců, tak i s křesťankami. Císař Haile Sellasie pak v ústavě z roku 1931 ustavil pro všechny obyvatele Etiopie stejná práva. Země byla sice oficiálně uznána za multi-etnickou, avšak v posledních deseti letech vlády tohoto panovníka se projevil spíše vývoj „směrem

k jednotné sociální identitě, kterou byla identita křesťanských Amharů z etiopské vysočiny.“ (Záhořík 2008 : 37–43).

Ačkoli byl křesťansko-muslimský vztah v Etiopii po roce 1991 opakovaně oslavovaný jako klidný, tolerantní a pragmatický, jakýkoli vývoj uvnitř islámské komunity byl vnímán jako negativní pro komunitu křesťanskou. (Østebo 2008, 38 : 430).

Současné svobodné rozpínání náboženských obcí způsobené svobodnější politickou atmosférou po roce 1991, může v Etiopii vytvářet další politické problémy, a to tím spíše, že k polemikám mezi nimi jsou intenzivně využívány nové mediální technologie a finanční zdroje od globálních partnerů. Vedlejším účinkem tohoto relativně nového náboženského soupeření nejsou jen debaty o tom, jaký druh národní identity by země měla či neměla mít, ale také skutečná konkurence ve veřejném sektoru, a to často doslova (např. kdy a kde se má postavit mešita, kostel nebo kaple, sebeprezentace v médiích, veřejné oslavy apod.). Z historického hlediska se etiopská společnost vyznačuje rozmanitostí a soužitím více náboženských skupin, vždy zde ale byla určitá míra náboženských polemik. Dnes však teoretické interpretace podle Jona Abbinka ukazují hegemonistické strategie a rychlý vývoj jako ideologického fenoménu pohybujícího se od materiálních a socio-ekonomických faktorů. (Abbink 2011 : 255).

Napětí mezi křesťany a muslimy se během posledního desetiletí do značné míry točí okolo budování mešit a kostelů a okolo vztahů k veřejným oslavám náboženských svátků. Spory během takovýchto oslav byly často vyvolány prostorovou blízkostí. Jako příklad můžeme uvést oslavy svátku Zjevení Páně ve městě Kamise (oblast Wallo), kde se křesťanský průvod dostal do blízkosti muslimů, kteří se právě připravovali na modlitbu v místní mešitě, což vedlo k potyčkám s následnými oběťmi na obou stranách. Na podzim roku 2006 se napětí mezi muslimy a

křesťany ještě zhoršilo, neboť mezi nimi vypukly násilné střety v provincii Wallaga, kde bylo vypáleno mnoho kostelů a objevily se zde snahy muslimů násilně přinutit křesťany k jejich víře. (Østebo 2008, 38 : 431).

Je třeba poznamenat, že dnes existují snahy, aby byl odstraněn zabudovaný pocit méněcennosti způsobený historickou podřazeností muslimů v Etiopii. (Østebo 2008, 38 : 434).

4.1 Terorismus

Problematika terorismu je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Také proto jsem ji do této práce zařadila. Ovšem i zde bude platit, že je Etiopie výjimečnou zemí, stejně jako v mnoha předešlých případech. Výjimečnost tkví podle mého názoru v tom, co řekl doktor Ahmed Hassen na své přednášce o islámu v Etiopii, a sice, že Etiopie samotná není jádrem žádných známých teroristických buněk. Jakékoli útoky přicházejí ze zemí s převahou radikálně smýšlejících muslimů, jako například ze Somálska či Afghánistánu. (Ahmed 2013).

V první polovině 90. let šel vývoj v rámci muslimské komunity v Etiopii relativně nekontrolovatelně. Rok 1995, a do určité míry také 1996, se stal zlomovým pro muslimské organizované aktivity. 21. února 1995, se věřící v mešitě al-Anwar v Addis Abebě střetli s policií, zabili devět lidí a okolo sta jich bylo zraněno. Den po té ozbrojení policisté obklíčili kanceláře Sdružení etiopské muslimské mládeže (*Ethiopian Muslim Youth Association*), jejíž čelní představitel utekl do Saudské Arábie. Situace se pak ještě zhoršila po neúspěšném pokusu o atentát na egyptského prezidenta Hosni Mubaraka během jeho návštěvy Addis Abeby 26. června téhož roku. Šest atentátníků bylo na místě zabito. Později se ukázalo, že za tento pokus o atentát je zodpovědná egyptská organizace Jamaa al-Islamyya údajně s pomocí Súdánu. Kromě toho od,

května 1995 do dubna 1996, Somálci založená organizace al-Itihad al-Islamyya provedla několik bombových útoků v Addis Abebě a ve městě Dirre Dawa. (Østebo 2008, 38 : 432–433).

To, zda radikální až teroristické smýšlení vytvoří v Etiopii více či méně pevná jádra je prozatím ve hvězdách. Je však zřejmé, že islámské vlivy ze zahraničí se do Etiopie dostávají různými způsoby a s různou mírou úspěchu.

5. Závěr

Předmětem této práce bylo analyzovat příčiny náboženských konfliktů v Etiopii. Konflikty mezi náboženskými obcemi, především tedy mezi tou křesťanskou a muslimskou probíhaly, jak jsme mohli vidět, po celou dobu, kdy se v této zemi tato dvě náboženství setkala. Stejně jako bylo možné pozorovat konflikty v rámci samotného křesťanství, a to především mezi ortodoxně smýšlejícími křesťany a protestanty, popř. katolíky.

První a podle mého názoru nejvíce zásadní příčinou konfliktů je příčina, kterou bych nazvala jako „etnickou“. Jejím jádrem je etnická a náboženská provázanost, kdy se jedno etnikum vymezuje vůči ostatním kromě jiných základních věcí především na základě náboženství. Příkladem nám mohou být příslušníci etnické skupiny Amharů, kteří stáli v čele státu a v těch či oněch dobách utlačovali jiné etnické skupiny. Pakliže Amharové byli ortodoxními křesťany a byli nenáviděni např. Oromy, Oromové se pak přikláněli buďto k islámu nebo k jiným formám křesťanské víry než je ta ortodoxní, jen proto, aby se vůči nim vymezili.

Jako druhou příčinu, bych uvedla příčinu „ekonomickou“ nebo „hospodářskou“, která se týká nejvíce vztahů mezi muslimy a křesťany. Muslimové byli dobří obchodníci a často díky nim ekonomika křesťanské Etiopie stagnovala, neboť jí byl nějakým způsobem upřen vývoz a dovoz. V tomto duchu byly také mnohdy vedeny boje, které se za roušku náboženství spíše schovávají. Podle mého názoru v tomto ohledu zemi uškodil též velmi dlouho trvající feudalismus.

Za poslední silnou příčinu náboženských konfliktů v Etiopii považuji na základě této práce „historickou paměť“ jednotlivých náboženských obcí (či etnik). Tato příčina v sobě nese i ty dvě předešlé. Neboť jednotlivé náboženské komunity, které se proti sobě nějak vymezují, jsou

vůči sobě nenávistné často z důvodů křivd, jež na sobě vzájemně vykonávaly v dávné či nedávné minulosti a na ústavní změny, které jim dávají dnes již rovnocenné postavení ve společnosti, už příliš nehledí. Minulé události často slouží k ospravedlnění nenávisti a událostí současných.

Můžeme tedy vidět, že problém náboženských konfliktů v Etiopii je mnohem komplexnější než se může na první pohled zdát a je úzce spjat i s jinými sférami, které jsou v mnoha jiných zemích ve světě od náboženství a jejich ideologií striktně odděleny. A i přesto, že se o totéž snaží etiopská ústava, náboženství je v Etiopii stále součástí každodenního života velkého množství lidí. Je to jeden z prostředků tvorby jejich osobní i sociální identity v multi-etnickém státě.

Je těžké odhadovat, kam se náboženská situace v Etiopii posune dál, zda ještě dlouho bude tato země multi-náboženskou či zvítězí expansionistické ambice islámu tak, jako v jiných afrických zemích. Každopádně s modernizací státu, zahraničními kontakty, a financemi přicházejícími ze zahraničí, má každá z tamních náboženských obcí mnohem širší spektrum možností, než tomu bylo v dobách izolace státu a náboženských restrikcí. Můžeme se pouze tázat a odhadovat, jaký bude další vývoj. A právě tyto odhady a jejich teorie by mohly být kupříkladu námětem dalších prací.

Osobně bych se řešeným tématem chtěla zabývat i do budoucna ve své diplomové práci a této problematice se věnovat pokud možno hlouběji a specifičtěji, třeba již na základě dlouhodobějšího terénního výzkumu.

Použitá literatura

- Abbink, Jon: 2011 – Religion in Public Spaces: emerging Muslim-Christian polemics in Ethiopia. *African Affairs*: 110 : 253–274
- Ahmed, Hassen. 2013, Islam in Ethiopia, Plzeň, 9. 4. 2013
- Crummey, Donald: 1990 – Society, State and Nationality in the Recent Historiography of Ethiopia. *The Journal of African History*: 1 : 103–119
- Crummey, Donald: 2005 – The Jesuits in Ethiopia. *The Journal of African History*: 1 : 155–156
- Drozdíková, Jarmila: 1989 – Etiopčania. Bratislava : Obzor
- Desplat, Patrick: 2005 – The Articulation of Religious Identities and Their Boundaries in Ethiopia: Labelling Difference and Processes of Contextualization in Islam. *Journal of Religion in Africa*: 4 : 482–505
- Eide, Øyvind. M.: 2000 – Revolution & religion in Ethiopia. Addis Abeba : Eastern African Studies
- Hameso, Seyoum – Hassen, Mohammed: 2006 – Introduction. In.: Hameso, Seyoum – Hassen, Mohammed: *Arrested Development in Ethiopia: Essays on Underdevelopment, Democracy and Self-Determination*. Trenton : The Red Sea Press Inc.: 1–9
- Hussein, Ahmad: 2000 – Islam in nineteenth-century Wallo, Ethiopia: revival, reform and reaction. Leiden : Brill
- Iliffe, John: 2001 – Afrika a Afričané. Praha : Vyšehrad
- Jalata, Asafa: 2009 – Being in and out of Africa: The Impact of Duality of Ethiopianism. *Journal of Black Studies*: 2 : 189–214
- Kandert, Josef: 2010 – Náboženské systémy. Praha : Grada
- Kaplan, Steven: 1992 – Indigenous Categories and the Study of World Religions in Ethiopia: The Case of the Beta Israel (Felasha). *Journal of Religion in Africa*: 3 : 208–221
- Marcus, Harold G.: 1994 – A History of Ethiopia. California : University of California Press
- Mojdl, Lubor: 2005 – Etiopie. Praha : Libri

Moore, Dale H.: 1936 – Christianity in Ethiopia. *Church History*: 3 : 271–284

Østebo, Terje: 2008 – The question of becoming: Islamic reform movements in contemporary Ethiopia. *Journal of religion in Africa*: 38 : 416–446

Pankhurst, Richard: 1992 – The Falashas, or Judaic Ethiopians, in Their Christian Ethiopian Setting. *African Affairs*: 365 : 567–582

Sbacchi, Alberto: 1979 – Haile Sellasie and the Italians 1941–1943. *African Studies Review*: 1 : 25–42

The Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia: 1995. Addis Abeba

Tibebu, Teshale: 1997 – Prowess, Piety, and Politics: The Chronicle of Abeto Iyasu and Empress Zewditu of Ethiopia (1909–1930) by Gebre-Igziabiher Elyas. *The International Journal of African Historical Studies*: 1 : 228–229

Trimingham, J. Spencer: 1952 – Islam in Ethiopia. London : Oxford University Press

Záhořík, Jan: 2008/2009 – Etiopská ortodoxní církev a evropští misionáři 16.–17. století: střet mezi křesťanským Východem a Západem?. *Revue pro východní křesťanství*: 2–3 : 105–116

Záhořík, Jan: 2008 – Muslimové v Etiopii: historický vztah křesťanské a muslimské komunity. In Pawliková-Vilhanová, Viera: *Pestrý svět žitého náboženstva*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave: 29–53

Záhořík, Jan: 2011 – Menelik II between International and Local Histories. *Prague Papers on the History of International Relations*: 1

Zewde, Bahru: 2001 – The History of Modern Ethiopia 1855–1991. Addis Abeba : Eastern African Studies

Internetové zdroje

Central Intelligence Agency. Ethiopia [online]. Dostupné z: <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Etiopie* [online].
Dostupné z: [http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie
statu/afrika/etiopie/index.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie
statu/afrika/etiopie/index.html)

Resumé

The aim of this thesis is to analyse the causes of increasing religious tension in Ethiopia. In this country, religious identity is severely interconnected with ethnic identity. In the course of history, Ethiopian Orthodox Church has had the main position, related to the reign of Amhara. Disagreeing ethnic groups (for example Oromo, Afars, Sidama and Somali) received Islam or other forms of Christian religion (for example Protestantism or Catholicism).

The historical context is pronounced in this thesis, because the religious conflicts are deeply rooted in it, with little understanding of history it would be almost impossible to familiarize with this matter.

In contemporary Ethiopia the major problem is the conflict between Muslims and Christians. This problem seems to have become deeper since the ground-breaking year 1991, which was originally thought of as the beginning of improving the religious atmosphere in the country.